

Hanna Dudka

Conceptual principles of fundamentalization of the content of tourism education under the current conditions of eurointegration of higher education

Spółeczeństwo. Edukacja. Język 4, 179-187

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF FUNDAMENTALIZATION OF THE CONTENT OF TOURISM EDUCATION UNDER THE CURRENT CONDITIONS OF EURO INTEGRATION OF HIGHER EDUCATION

Koncepcyjne zasady podstawowej treści edukacji turystycznej w nowoczesnych warunkach integracji europejskiej szkolnictwa wyższego

Abstract

On the basis of philosophical and general scientific fundamentals of the content of professional education the conceptual principles of fundamentalization of tourism education under the current conditions of the development of the travel industry are substantiated, in particular: general principles, the principles of professional education; the principle of education fundamentalization; special principles of the development of tourism education. It is stated that the conceptual principles of tourism education fundamentalization provide a theoretical basis for higher educational institutions developing innovative models of training future specialists of the travel industry in the context of fundamentalization of education, which is perceived as a category of quality education and well-educated personality.

Key words: conceptual principles, the principle of fundamentalization, fundamentalization of education, tourism education, the content of education.

Streszczenie

Na podstawie filozoficznych i ogólnonaukowych zasad treści edukacji zawodowej uzasadniono koncepcyjne podstawy edukacji turystycznej we współczesnych warunkach rozwoju branży turystycznej: ogólne zasady edukacyjne; zasady edukacji zawodowej; zasady fundamentalizacji edukacji zawodowej; specjalne zasady rozwoju edukacji turystycznej. Określono, że koncepcyjne zasady fundamentalizacji edukacji turystycznej służą teoretyczną podstawą do tworzenia w szkołach wyższych innowacyjnych modeli przygotowania zawodowego przyszłych specjalistów branży turystycznej. To sprzyja intelektualizacji procesów edukacyjnych, kształceniu nowoczesnej wiedzy zawodowej

Słowa kluczowe: koncepcyjne zasady, zasady fundamentalizacji edukacji, biuro edukacji, treść kształcenia .

1. Постановка проблеми

В Національній доктрині розвитку освіти в Україні наголошується, що освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [Указ Президента України, 2002, s.1-12]. Проте, стан справ у галузі освіти, темпи та глибина перетворень, які відбуваються не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства і держави. Процеси глобалізації та інтеграції, перехід до інформаційно-технологічного суспільства, зумовлюють: розвиток людини як ключового важеля сучасного прогресу; потребу в радикальній модернізації освітньої галузі; забезпечення пріоритетності розвитку освіти і науки. Особливе місце в загальнодержавній системі освіти України займають вищі навчальні заклади. Вони насамперед мають працювати на перспективу розвитку суспільства. Як підкреслює академік В.П. Андрущенко, вища школа покликана формувати інтелект нації. Від цього залежить майбутнє [Андрущенко, 2001, s.11-17].

Парадигма розвитку освіти України у XXI ст. впливає із якісних характеристик суспільства майбутнього. За прогнозами вчених-футурологів, XXI ст. характеризуватиметься такими основними проявами: розвитком інформаційних технологій, загальною комп'ютеризацією та системним програмуванням усіх сфер виробництва, широким використанням лазерної техніки й мікропроцесорів, застосуванням телекомунікацій тощо [Кремень, 2002, s.102-103].

Усе це змінить ритм і стиль суспільного й індивідуального життя людей, вони стануть інтенсивнішими, індивідуально відповідальними, творчими. Ритм життя вимагатиме інтелектуально розвиненої особистості, базовим компонентом духовного світу якої будуть саме фундаментальні знання й здатність до самоосвіти в контексті інформації, обсяги якої постійно зростають, це зумовлює формування нових вимог до освіти, насамперед професійної. Вона має бути фундаментальною, базуватися на найновіших досягненнях науки і техніки, здійснюватися за новітніми педагогічними технологіями. При цьому не слід забувати, що нинішній фахівець має володіти й відповідним рівнем економічної освіченості, високою професійною культурою, морально-духовними цінностями та комунікативними навичками. Це вимагає здійснення освітньо - інтелектуальної, освітньо - виховної новації в системі освіти, й передусім у професійній освіті.

Професійна підготовка ставить за мету формування у фахівця, знань й умінь які повністю відповідають ринкових умовам професійної діяльності та сучасним можливостям інформаційного суспільства. Однак, досягнення цієї мети викликає певні труднощі, оскільки її не можна досягти, використовуючи застарілі підходи, методи і технології навчання. Це зумовлює потребу у навчанні студентів самостійно вирішувати типові і нетипові завдання, вести пошук інформації, постійно опановувати нові знання тощо. Вище наведене свідчить про необхідність реформування системи професійної освіти в Україні, її модернізацію, що підтверджується багатьма об'єктивними факторами.

Отже, сучасні глобалізаційні виклики вимагають серйозних змін у підходах до професійного навчання, оновлення структури і змісту навчального процесу, посилення мотивації навчання студентів. Висока конкурентоспроможність, динамічний розвиток ринку праці, вимагають формування у студентів прагнення та навичок до самонавчання, самовиховання, самовдосконалення і самореалізації, що має на меті не лише підвищення якості освітньої діяльності, але й розвиток творчого потенціалу студентів, їхнього прагнення до неперервного набуття нових знань впродовж усього активного життя.

Особливо актуальною ця проблема є для підготовки фахівців туристичної галузі, яка динамічно розвивається і потребує високоосвічених особистостей, фахівців з розвинутим економічним мисленням, із креативними, інноваційними підходами до виконання професійних дій та функцій.

Слід зазначити, що методологічною базою освітянської діяльності в умовах формування суспільства сучасних знань є концепція розвитку економічної освіти в Україні, соціально та економічно орієнтована, яка визначає методи розв'язання нагальних проблем у сфері економічної освіти через розуміння її цілей, завдань, змісту і технологій. Згідно з Концепцією економічної освіти, стан сучасної економічної освіти в Україні зумовлений:

- необхідністю переходу на нові засади формування та розвитку економічних знань, які базуються на історико-культурних і духовно-моральних традиціях українського народу, орієнтовані на поглиблений аналіз економічних процесів, що сприяють формуванню основ соціально орієнтованої економіки;
- формуванням сучасних економічних поглядів у майбутніх фахівців, що сприятиме розвитку гуманізації та соціалізації суспільних процесів, національній самоідентифікації, спрямуванню економічної діяльності на підвищення рівня життя і добробуту українського народу;
- інтеграцією процесів навчання і виховання як складових освіти, що створюють духовно-моральні засади для формування сучасного світогляду фахівців економічного спрямування [Міністерство освіти і науки України, 2003, s.1-9].

Головними *компонентами економічної освіти* є її зміст, технології навчання, дидактичне забезпечення тощо, про що свідчить znana кількість досліджень різних її аспектів. Окрім того, економічна освіта охоплює комплекс соціально-економічних знань, навичок та умінь для забезпечення розвитку економічної культури і свідомості як особи, так і суспільства загалом.

Ціннісні орієнтири економічної освіти в Концепції економічної освіти розглядаються як розвиток творчого потенціалу особистості та її соціалізація; виховання самостійності наукового економічного мислення, формування економічного світогляду, впевненості у власних силах; розвиток здібностей до самореалізації, самоосвіти, саморозвитку особистості.

Отже, професійна підготовка фахівців туризму у вищих навчальних закладах має передбачати, перш за все, ґрунтовне вивчення базової економічної теорії в контексті сучасних соціально-економічних змін і перетворень. Саме такий підхід сприяє набуттю знань і вмінь щодо користування основними теоретичними положеннями і категоріями, об'єктивними економічними законами, створюючи умови для формування економічного мислення у розв'язанні практичних завдань професійної діяльності. Суттєвим чином це стосується професійної підготовки фахівців туризму. З огляду на вищезазначене, важливим у підготовці сучасних фахівців туризму є сприяння подальшій інтеграції професійної вищої освіти України в міжнародну освітню систему; актуалізація змісту професійної освіти, підвищення вимог випускних стандартів професійної освіти, їхня орієнтація на міжнародний рівень якості, що, в свою чергу, передбачає: укрупнення спеціальностей; поглиблення фундаментальності навчального процесу; перегляд навчальних планів з метою перенесення центру ваги в навчанні на самостійну роботу студентів; забезпечення високої якості функціональної підготовки фахівців, розвитку творчих та інтелектуальних здібностей студентів, виховання сучасних ринкових цінностей, розвиток особистісного та культурного світогляду майбутніх фахівців.

- Науковець Черезова М.В. зазначає, що у центрі уваги туристичної галузі, спрямованої на задоволення потреб людини у відпочинку, оздоровленні, пізнанні, зростають вимоги до особистості фахівця туристичної сфери, рівня його професійної підготовленості, мобільності, компетентності. Професійна туристична освіта, головним суб'єктом якої є особистість майбутнього фахівця, поступово займає вагомe місце у колі педагогічних досліджень [Черезова, 2013, s.96-102].

Фахівцям туристичної галузі мають бути притаманні такі професійні й людські якості, як енциклопедичність знань, високий професіоналізм у роботі, миролюбний характер; здатність долати конфліктні ситуації, виявляти толерантність до людей, які мають різні освіти, національність, релігійні переконання тощо. Інакше кажучи, фахівець туризму повинен бути лідером у впровадженні засобами туризму народної дипломатії як могутнього руху об'єднання народів на високих гуманістичних принципах.

Науковець В.Є. Єрмаченко зазначає, що процес підготовки кадрів для туристичної галузі є надзвичайно важливим для економіки країни в цілому, як з точки зору розбудови відповідної інфраструктури у межах держави, так і посилення інвестиційної привабливості України на світовому ринку послуг [Єрмаченко, 2010, s.1-25].

На нашу думку, в сучасних умовах модернізації вищої освіти, інтеграції в європейський та світовий освітній простір вагoмого значення набуває роль фундаментальної освіти, яка забезпечує ґрунтовну професійну підготовку, наступність та взаємозв'язок усіх її видів та рівнів. Фундаменталізація освіти вимагає здійснення системи заходів, спрямованих на збереження та розвиток науково-технологічного потенціалу й ефективного його використання для подолання кризових явища як в економічному так і соціальному розвитку [Дутка, 2008, s.478].

У сучасних умовах інформатизації та глобалізації суспільства на перший план виступає проблема підготовки не вузькоспеціалізованого фахівця, а фахівця підготовленого фундаментально, який володіє загальнонауковими та базовими професійними компетентностями, здатного самонавчатися та швидко перекаваліфуватися відповідно до вимог часу та суспільних потреб [Суханов, 1996, s.36-44].

Дослідженням окремих питань фундаменталізації змісту освіти займалися В. Бобров, С. Гончаренко, В. Єременко, В. Кінелев, В. Кузнецов, В. Сергієвський та ін. Незважаючи на значні розробки у цьому напрямі, виникає потреба у більш детальному дослідженні фундаменталізації змісту професійної туристичної освіти на сучасному етапі її розвитку.

2. Постановка завдання

Метою дослідження є виявлення основних положень фундаменталізації змісту туристичної освіти в умовах динамічних суспільно-економічних змін та розгляд нових механізмів подальшого її вдосконалення.

3. Результати

Інтеграція системи вищої освіти України у європейський та світовий освітній простір передбачають: суттєве підвищення ефективності й якості міжнародної діяльності українських вищих навчальних закладів, введення спільних освітніх програм; створення системи взаємодії національних та міжнародних освітніх

організацій з питань запровадження єдиних підходів до змісту, тривалості, структури та критеріїв якості освіти; впровадження заходів щодо адаптації освітнього процесу відповідно до норм міжнародної практики.

Туризм як важливий чинник формування способу життя і потреб людини, не тільки охоплює більшість галузей економіки (промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, інформаційні технології, зв'язок, торгівлю, громадське харчування, житлово-комунальне господарство, страховий бізнес, сферу побутових послуг, культуру, мистецтво, спорт тощо), а й стимулює їхній розвиток. Ідея цивілізованого туризму здатна об'єднати нації на основі зближення їхніх культур, освіти, традицій народів світу. У цій важливій для всього світу справі велику роль відіграють фахівці галузі туризму.

Основна мета туристичної освіти - підготовка висококваліфікованих фахівців відповідного освітнього ступеня, конкурентоздатних на ринку праці, компетентних, відповідальних за результати праці, що вільно володіють своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готових до постійного професійного росту, соціальної і професійної мобільності та якісне задоволення потреб особистості в одержанні професійної освіти. Вирішення завдання щодо докорінного покращення системи професійної економічної, зокрема туристичної освіти, якості підготовки фахівців знаходиться у тісному взаємозв'язку фундаментальної та прикладної науки, що вимагає спільних зусиль педагогічного та підприємницького співтовариства, держави.

Важливим напрямком підвищення якості професійної туристичної освіти у сучасних умовах модернізації вищої освіти є її фундаменталізація. Фундаменталізація туристичної освіти спрямована на створення навчальних планів та програм, що забезпечують сприятливі умови для інтенсивного освоєння інновацій туристичної освіти; формування професійно важливих якостей і властивостей фахівця туристичного профілю; розроблення нових, нетрадиційних, педагогічно доцільних і дидактично обґрунтованих засобів і прийомів навчання; організацію заходів з підготовки науково-педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації й розвитку педагогічної майстерності викладачів; проведення освітнього процесу з використанням інноваційних технологій навчання, навчально-методичних матеріалів, форм і засобів навчання; пропаганду ідей і результатів освітнього процесу з метою підвищення авторитету вітчизняної системи туристичної освіти.

Загалом фундаментальність трактується як категорія якості освіти і освіченості особистості. Освіта вважається фундаментальною, якщо вона є процесом непрямої взаємодії особистості з інтелектуальним середовищем, при якому особистість сприймає його для збагачення власного внутрішнього світу і завдяки цьому стає ініціатором для помноження потенціалу самого середовища.

Нами доведено, що основою фундаменталізації освіти є створення такої системи і структури освіти, пріоритетом яких є не прагматичні, вузькоспеціалізовані знання, а методологічно важливі, довготривалі й інваріантні знання, що сприяють цілісному сприйняттю наукової картини навколишнього світу, інтелектуальному розвитку особистості й її адаптації в соціально-економічних і технологічних умовах, що швидко змінюються.

Фундаментальність у навчанні передбачає науковість, повноту і глибину знань. Вона зумовлена сучасним науково-технічним прогресом, що вимагає від особистості високоінтелектуальної мобільності, дослідницького складу мислення й уміння самонавчатися та самостійно вдосконалювати свої знання. Вчені вважають, що фундаментальні знання старіють повільніше ніж конкретні знання, і апелюють не стільки до пам'яті, скільки до мислення людини.

Проведений нами аналіз основних *завдань* туристичної освіти дав змогу виділити саме ті, які безпосередньо стосуються її фундаменталізації, зокрема:

- створення умов для самореалізації особистості як економічно активного члена суспільства, здатного свідомо включитися в економічне життя країни;
- забезпечення мобільності студентів та викладачів;
- формування свідомості особистості на основі системного економічного мислення, що створює можливості опанувати компетенції туристичної діяльності;
- розвиток туристичної науки у вищих навчальних закладах як основи забезпечення постійного оновлення змісту та підвищення якості навчання;
- відповідність якості вітчизняної туристичної освіти вимогам міжнародного ринку праці;
- забезпечення неперервності туристичної освіти на основі інтеграційних процесів.

М.В. Черезової, зазначає, що «Парадигма сучасної професійної освіти має яскраву практичну та особистісну спрямованість, що означає розвиток особистісних та професійних якостей студента, коли ці якості перебувають у взаємозв'язку та під взаємним впливом. Змістом професійної освіти є система знань, умінь та навичок, що забезпечують підготовку до професійної діяльності.» [Черезова, 2013, s.96-102].

У сучасних умовах інформатизації та глобалізації суспільства на перший план виступає проблема підготовки не вузькоспеціалізованого фахівця, а фахівця підготовленого фундаментально, який володіє загальнонауковими та базовими професійними компетентностями, здатного самонавчатися та швидко перекваліфікуватися відповідно до вимог часу та суспільних потреб.

Реалізація основних завдань туристичної освіти в контексті фундаменталізації передбачає оновлення змісту професійної освіти, побудову інноваційної моделі підготовки майбутніх фахівців на основі сучасних освітніх та технологічних підходів. Враховуючи вище зазначене визначимо, що головними компонентами туристичної освіти у вищих навчальних закладах є зміст та організаційно-навчальні технології забезпечення освітнього процесу. Особливості цих компонент необхідно враховувати у таких складових туристичної освіти як загальноекономічній та професійно-практичній. Загальноекономічна освіта охоплює комплекс соціально-гуманітарних, природничо-наукових та економічних компетентностей, що необхідні для забезпечення розвитку економічної культури та свідомості особистості.

Варто наголосити, що особливості змісту професійної та практичної освіти зумовлені вимогами до її кінцевого результату - формування гармонійної, різнобічно розвинутої особистості, для якої професійні знання, уміння, навички і їх постійне оновлення складають основу самореалізації в економічній та туристичній сфері суспільства.

Туристична освіта включає чотири блоки дисциплін, які формують сучасний світогляд майбутнього фахівця та обумовлюють потребу постійного оновлення соціально-економічних та професійних компетентностей: *загальноосвітній, фундаментальний, інноваційно-практичний і блок дисциплін спеціальної підготовки*. Підбір навчальних дисциплін, що входять у названі блоки, має відповідати інноваційній моделі фахівця туристичної галузі із врахуванням наступності здобуття освітніх ступенів та забезпечити комплексне багатоаспектне вивчення закономірностей туристичної сфери в цілому. Успішна реалізація інноваційної моделі підготовки фахівців туристичної галузі на різних освітніх рівнях у вищих навчальних закладах

зумовлює врахування ідей фундаменталізації туристичної освіти, яка базується на концептуальних принципах. В основі концептуальних принципів фундаменталізації туристичної освіти є *принципи*, які відповідно до сучасних світових тенденцій розвитку системи туристичної освіти є базовими для забезпечення технології фундаментальної підготовки фахівців туристичного профілю. Ці принципи згруповані у декілька блоків.

Перший блок. Загальні принципи фундаменталізації вищої освіти: методологічна переорієнтація з інформаційних аспектів вивчення навчальних дисциплін фундаментальної підготовки на розвиток особистості; гуманітаризація фундаментальної підготовки шляхом розкриття загальнокультурного потенціалу наукового знання фундаментальних навчальних дисциплін, її націленість на гуманістичні ідеали формування особистості; реалізація неперервності фундаментальної підготовки з урахуванням пізнавальних можливостей та інтересів особистості на різних етапах її розвитку; технологічність навчання, яка забезпечує активність та індивідуальний темп засвоєння студентами фундаментальних навчальних дисциплін.

Другий блок. Принципи професійної освіти: випереджувальний характер професійної підготовки; неперервність професійної підготовки; поєднання фундаментальної, гуманітарної та спеціальної підготовки; інтеграція професійної освіти, науки і виробництва; стандартизація професійної освіти; варіативність професійної освіти; індивідуалізація і диференціація змісту професійної освіти.

Третій блок. Принцип фундаменталізації освіти: фундаментальна освіта включає методологічно важливі та системотвірні знання, знання рефлексії та мета знання і не зводиться лише до фундаментальності відповідних наукових знань, а передбачає професійне спрямування змісту освіти.

Четвертий блок. Окремі принципи розвитку туристичної освіти: суспільна корисність економічних та туристичних знань; гуманізм, демократичність, відкритість і доступність туристичної освіти; соціальна обґрунтованість економічного мислення у кожній сфері професійної діяльності; поєднання фундаментальності та фаховості змісту туристичної підготовки; неперервність туристичної освіти, її системність та систематичність; інноваційність змісту туристичної освіти; адаптація світового досвіду та збереження кращих вітчизняних освітянських традицій, розширення міжнародного співробітництва; інтеграція туристичної освіти і наукових досліджень.

Сучасна система фундаментальної туристичної освіти має відповідати наступним *критеріям*:

- швидко реагувати на запити суспільства, за короткий період переорієнтуватися на підготовку конкурентних фахівців;
- створювати достатню різноманітність варіантів професійної підготовки при одній базовій освіті;
- володіти вираженою спрямованістю на самоосвіту особистості, на виховання мобільного члена суспільства, здатного протягом життя декілька разів міняти профіль діяльності;
- забезпечувати високу ймовірність отримання випускниками роботи за спеціальністю; професійна підготовка «під конкретне робоче місце» повинна займати малий час в порівнянні із загальним часом навчання;
- базова підготовка має відповідати меті та завданням підготовки фахівців різних освітніх рівнів;
- науковий зміст дисциплін, відібраних до освітньо-професійної програми підготовки фахівців, має відповідати існуючій системі понять і викладатися на доступному для студентів рівні;

- у змісті освіти має домінувати принцип фундаменталізації та інтеграції знань; зміст фундаментальної освіти повинен відповідати умові прогностичності.

Таким чином, висока якість підготовки сучасного фахівця у вищих навчальних закладах забезпечується *поєднанням фундаментальних і спеціальних знань із практичною підготовкою*. Для наповнення цих процесів сучасними підходами і змістом вищим навчальним закладам важливо:

- *розробити* систему заходів щодо створення на підприємствах різних форм власності необхідних умов для проходження практики студентами;
- *запровадити* нові форми практичної підготовки через створення навчально-тренувальних фірм, бізнес-інкубаторів, формування індивідуальних завдань студентам, що розвивають практичні вміння та навички;
- *поширити* можливості набуття науково-педагогічними працівниками практичного досвіду за допомогою стажування на діючих туристичних підприємствах; *спрямувати* співробітництво між викладацьким складом вищих навчальних закладів та фахівцями-практиками в напрямку взаємного консультування, підбору навчального матеріалу для створення кейсів; *залучати* до освітнього процесу провідних фахівців діючих підприємств, організацій та установ;
- *організувати* моніторинг ринку праці та ефективну систему сприяння працевлаштуванню випускників закладів вищої освіти. Компетентнісний підхід до підбору навчальної інформації, проведення аудиторних занять та організації самостійної роботи посилює мотивацію студентів у процесі навчання та підтримує сталий інтерес з боку роботодавців до майбутніх фахівців туристичної галузі.

4. Висновки

В умовах європейського вектору розвитку ринкової економіки України, динамічного розвитку туристичної галузі та міжнародних туристських зв'язків виникає необхідність у підготовці фахівців туристичної сфери у вищих навчальних закладах, не тільки як працівників туристських фірм і компаній, а як фахівців більш широкого профілю, здатних на якісному рівні реалізувати комплекс технологічних процесів галузі (використання інформаційних та комунікаційних технологій, гостинності тощо), володіти двома-трьома іноземними мовами, мати глибокі знання в галузі транспортних засобів, банківських і біржових установ тощо.

Вирішальною умовою для реалізації підвищення якості професійної освіти, зокрема туристичної є комплексне розв'язання питань, пов'язаних з кадровим, навчально-методичним, нормативно-правовим і організаційним забезпеченням щодо фундаменталізації змісту туристичної освіти. Зміст освіти виступає як основний елемент в фундаменталізації професійної освіти в цілому. Тут фундаменталізація трактується як об'єктивний процес введення у зміст освіти основних цінностей, знань, способів діяльності, які накопичувалися у процесі розвитку людської цивілізації.

BIBLIOGRAFIA

- Andrushchenko Viktor. 2001. «Osnovni tendentsiyi rozvytku vyschoyi osvity na rubezhi stolit». *Vyscha osvita Ukrainy*. № 1.
- Dutka Anna. 2014. *Fundamentalizatsiya matematychnoyi osvity maybutnih ekonomistiv*. Kyiv: Universytet bankivskoi sprawy.
- Yermachenko Volodymyr. 2010. *Metodychni rekomendatsiyi do vykonannya mahisterskykh dyplomnykh robit dlya studentiv. Napryam pidhotovky. Turyzm. Denna formy navchannya*, Kharkiv: Kharkivski natsyonalny ekonomichny universyt.
- „Kontseptsiya rozvytku ekonomichnoyi osvity v Ukraini vid 04.12.2003”. *Rishennya kolehiyi Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. № 12/7.
- Kremen Vasyly. 2002. *Filosofiya osvity XXI stolittya. Osvita Ukrainy*. Kyiv: Pedahohichna presa. *Natsionalna doktryna rozvytku osvity*. 23 kvitnya 2002.
- Suhanov Aleksandr. 1996. «Kontseptsiya fundamentalizatsii vysshego obrazovaniya I ee otrazhenie v GOSah». *Vysseee obrazovanie Rossii*. № 3.
- Cherezova Maryana. 2013. «Zmist profesiynoyi turystychnoyi osvity». Visnyk Luhanskoho natsyionayanoho Universytetu im. Tarasa Shevchenka. Seriya: *Pedahohichnil nauky. Chastyna III*. № 18 (277).